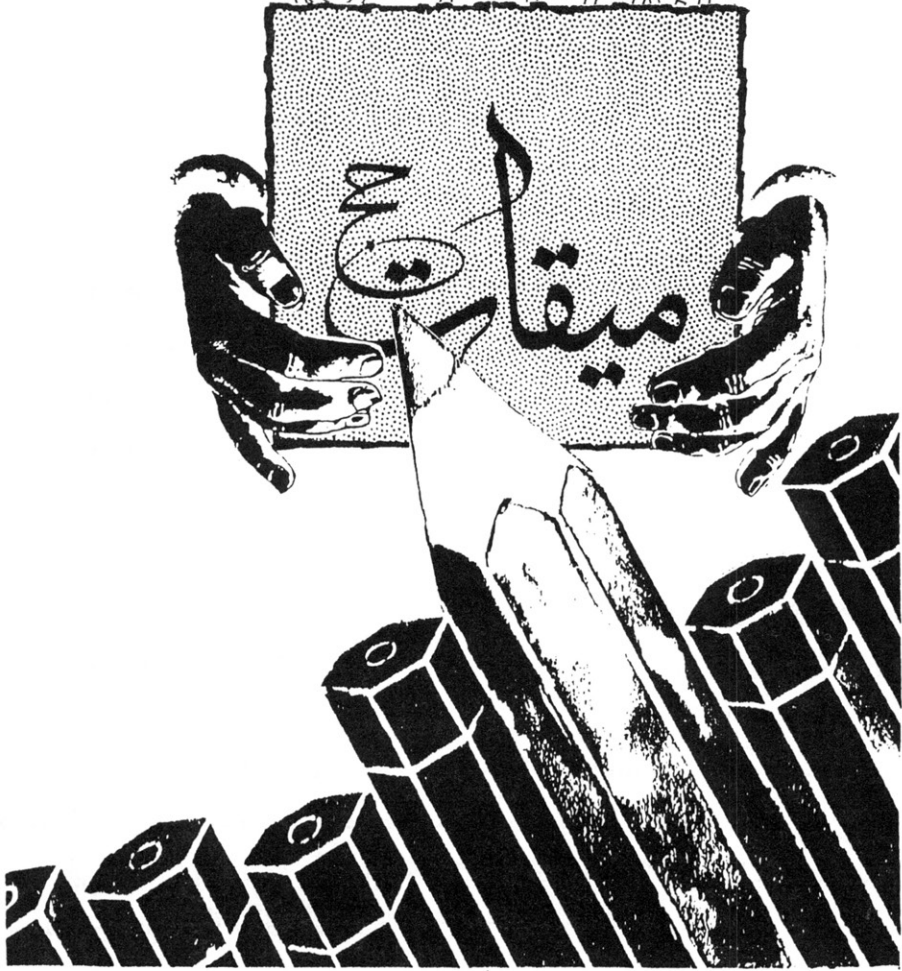

امان و آثار

اسلام و معاشرت
تاریخ و جغرافیہ
فقہ و حقوق

مسجد غدیر

محمد جعفر طبسی

«غدیر» و «خُم» در لغت

غدیر در لغت برکهٔ آب را گویند و نیز زمین پستی که آب باران و سیلابها در آن جمع شود و تا تابستان باقی نماند.

جمع آن، «عُدْر» (دو حرف اول مضموم)، «عُدْر» (به ضم اول و سکون دوّم) «اغدره» و «غدران» است.

جوهری گوید: «خُم» غدیر معروفی است که بین مکه و مدینه، در جحفه^۱ می‌باشد.^۲ ابن درید (متوفای ۳۳۱ ه. ق.) گوید: «خُم» غدیر معروفی است و آن همان مکانی است که رسول خدا - ص - در آنجا به ایراد خطبه پرداخت و امیرمؤمنان علی بن ابیطالب - ع - را برتری داد.^۳

ابن اثیر (متوفای ۶۰۶) آورده است: «غدیر خُم» جایی است میان مکه و مدینه که آب چشمه‌ای در آن می‌ریزد و در آن مسجدی است برای پیامبر - ص -^۴

ابن منظور نیز در لسان العرب آورده است که: «غدیر» محلّ معروفی است میان مکه و مدینه، در جحفه، و آن غدیر خُم است.

و سرانجام بکری در معجم می‌نویسد: غدیر خم در سه مایلی جحفه، در سمت چپ، ابتدای درهٔ جحفه جایی که درهٔ الضرار به پایان می‌رسد واقع شده. البته مراد سمت چپ کسی است که از مدینه به سوی مکه در حرکت باشد. در آنجا مسجدی است با نام «مسجد غدیر» و آن در مکانی بنا شده که پیامبر - ص - امیرمؤمنان علی - ع - را به عنوان جانشین خود به مردم معرفی کرد.^۵ به گفته شهید اول (شهادت ۷۸۶ ه. ق.) دیوارهایش تا زمان ایشان پابرجا و نمایان بوده است.

و ما اینک مسجد غدیر را از دو دیدگاه؛ روایات اهل بیت - علیهم‌السلام - وقفها مورد بررسی قرار می‌دهیم:

مسجد غدیر در روایات

شیخ کلینی - ره - (متوفای ۳۲۹ ه. ق.) در کتاب شریف کافی فصلی با عنوان «مسجد غدیر خم» آورده و چنین گفته است:

۱ - ... عن عبدالرحمن بن الحجاج، قال: «سألت ابا ابراهيم - ع - عن الصلاة في مسجد غدیر خم بالنهار و انا مسافر، فقال: صلّ فيه فانّ فيه فضلاً و قد كان أبي يأمر بذلك.»^۶
عبدالرحمن بن حجاج می‌گوید: «روز بود و من مسافر بودم از حضرت موسی بن جعفر - ع - دربارهٔ خواندن نماز در مسجد غدیر خم پرسیدم. در پاسخ فرمود: در آن مسجد نماز بگزار، زیرا نماز در آن فضیلت بسیار دارد و پدرم همیشه به آن سفارش می‌کرد.»
علامه مجلسی (متوفای ۱۱۱۰ ه. ق.) در کتاب ملاذ الاخیار، ج ۹، ص ۴۶ روایت پیشگفته را صحیح می‌داند.

۲ - ... عن حسان الجمال قال: «حملت ابا عبدالله من المدينة الى مكة فلما انتهينا الى مسجد الغدير نظر الى ميسرة المسجد فقال: ذلك موضع قدم رسول الله - ص - حيث قال: من كنت مولاة فعلى مولاة.»^۷

حسان جمال می‌گوید: «امام صادق - ع - را از مدینه به مکه همراهی می‌کردم، وقتی به مسجد غدیر رسیدیم حضرت نگاهي به سمت چپ مسجد کرد و فرمود: آنجا جای پای رسول خدا - ص - است جایی که فرمود: من کنت مولاة فعلى مولاة ...»

۳ - ... عن ابان، عن ابی عبدالله - علیه السلام - قال: «یستحب الصلاة فی مسجد الغدیر لانّ النبی - ص - اقام فیہ امیرالمؤمنین - علیه السلام - وهو موضع اظهر الله - عزوجل - فیہ الحق»^۸

ابان از امام صادق - ع - چنین روایت می‌کند: «نماز خواندن در مسجد غدیر مستحب است، زیرا که پیامبر - ص - در آن مکان امیرالمؤمنان - ع - را به پا داشت (و او را به عنوان جانشینی خود به مردم معرفی کرد) و آن همان جایی است که خداوند حق را ظاهر ساخت.»

مسجد غدیر در کلام فقها

فقها - رضوان الله علیهم - در دو کتاب فقهی نماز و حج، به اهمیت مسجد غدیر و فضیلت خواندن نماز و دعا در آن پرداخته‌اند که به بیان برخی از آنان اشاره می‌کنیم:

۱ - شیخ طوسی (متوفای ۴۶۰ ه. ق.) می‌گوید: «هنگامی که انسان از مکه به سوی مدینه حرکت می‌کند وقتی به مسجد غدیر رسید، داخل مسجد شود و دو رکعت نماز بخواند.»^۹

۲ - ابن حمزه (متوفای قرن ششم ه. ق.): «هرگاه کسی تصمیم به حج و زیارت خانه خدا دارد، ابتدا به مدینه رود و رسول خدا - ص - را زیارت کند، سپس در طریق مدینه به مکه وقتی به «مسجد غدیر» رسید، دو رکعت نماز در آن بخواند.»^{۱۰}

۳ - ابن ادریس (متوفای ۵۹۸ ه. ق.) می‌نویسد: «هنگامی که انسان جهت زیارت پیامبر - ص - از مکه به سوی مدینه حرکت می‌کند، همینکه به «مسجد غدیر» رسید، داخل آن شود و دو رکعت نماز بجا آورد.»^{۱۱}

۴ - یحیی بن سعید (متوفای ۶۹۰ ه. ق.) گوید: «هنگامی که حاجیان از مکه به سوی مدینه به جهت زیارت پیامبر - ص - حرکت می‌کنند، وقتی به مسجد غدیر رسیدند، داخل آن شده و در آنجا نماز بگذارند.»^{۱۲}

۵ - علامه حلی (متوفای ۷۲۶ ه. ق.): «مسجد غدیر مکانی است شریف که در آنجا پیامبر - ص - علی - ع - را به عنوان امام مردم به جانشینی خود منصوب کرد، و شرافت او را برای همگان روشن ساخت و مقام و منزلت و قرب وی را در پیشگاه الهی بیان داشت، و در حجة الوداع از تمامی مسلمانان برای آن حضرت بیعت گرفت. پس نماز و دعای فراوان در آن

مسجد مستحب است.»^{۱۳}

۶ - شهید اول (شهادت: ۷۸۶ ه. ق.): «از جمله مساجد شریف، مسجد غدیر است که در نزدیکی جحفه می‌باشد، و دیوارهای آن تا به امروز باقی است، و آن مسجد مشهور و آشکار است، و غالباً راه حجاج از آن طرف می‌گذشت.»^{۱۴}

و همچنین در کتاب «دروس» می‌نویسد: «وقتی زائر خانه خدا به سوی مدینه حرکت می‌کند و به مسجد غدیر می‌رسد، داخل مسجد شود و در آن نماز گزارد و بسیار دعا کند. این مسجد، همان مکانی است که رسول الله - ص - علی امیرالمؤمنین را به جانشینی خود منصوب کرد. و دیوارهای مسجد تا امروز باقی است.»^{۱۵}

۷ - مرحوم حر عاملی (متوفای ۱۱۰۴ ه. ق.) می‌نویسد: «مستحب است خواندن نماز در مسجد غدیر خم، از امام کاظم - ع - روایت شده است: در آن مسجد نماز بخوان، همانا نماز در آن فضیلت بسیار دارد و پدرم بدان امر می‌کرد.»^{۱۶}

۸ - شیخ یوسف بحرانی (متوفای ۱۱۸۶ ه. ق.) می‌نویسد: «کسی که قصد مدینه مشرفه را کرده مستحب است از مسجد غدیر گذر کند، داخل مسجد شود و در آن نماز گزارد و زیاد دعا کند چرا که آن مسجد همان مکانی است که پیامبر اکرم - ص - به امامت و خلافت امیرمؤمنان - ع - بعد از خود تصریح کرده است. گرچه پیش از آن روز (غدیر) ادله و نصوص بر امامت آن حضرت از جانب پیامبر اکرم - ص - بسیار نقل شده است، جز اینکه تکلیف الهی و ضرورت شرعی (در اعلان ولایت امیر مؤمنان) در آن مکان حتمی شد. و آن همه نصوص و دلایل (که پیامبر - ص - قبل از غدیر خم در مجالس و محافل می‌فرمود، همه آنها) مقدمه‌ای بود جهت آمادگی مردم برای چنین روزی و قبول خلافت آن حضرت.»^{۱۷}

۹ - مرحوم کاشف الغطا (متوفای ۱۲۲۸ ه. ق.): «و از آن مساجد مسجد غدیر است. امام موسی بن جعفر - ع - فرمود: «صَلِّ فِيهِ فَإِنَّ فِيهِ فَضْلًا وَكَانَ أَبِي يَأْمُرُ بِذَلِكَ» و امام صادق - ع - فرمود: نماز در مسجد غدیر مستحب است؛ زیرا پیامبر اکرم - ص - در آن مکان امیرمؤمنان را به جانشینی خود معرفی کرد و حق را ظاهر ساخت. و سمت چپ مسجد افضل است چون وقتی امام صادق - ع - نگاه به سمت چپ مسجد کرد فرمود: این جای پای رسول خدا - ص - است.»^{۱۸}

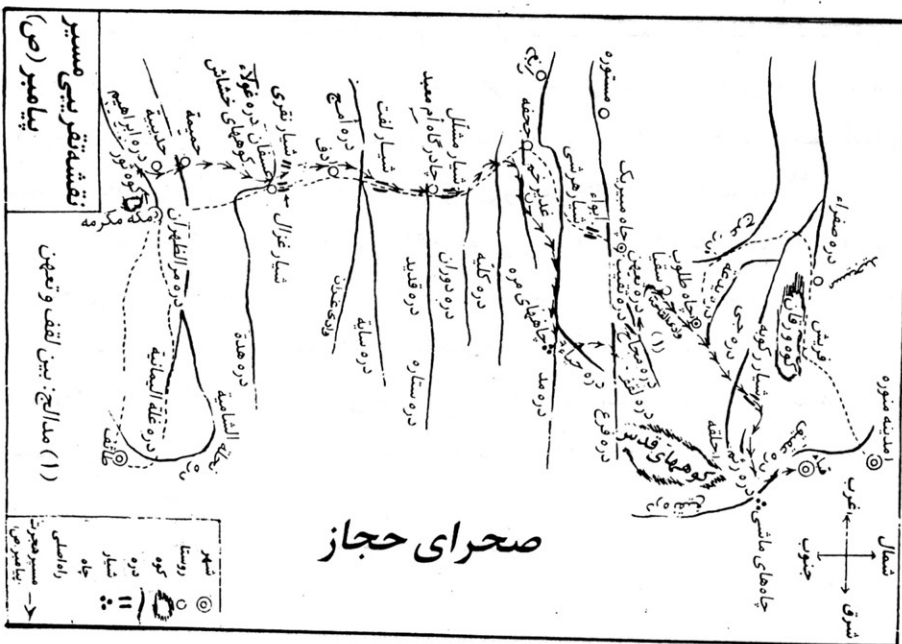

۱۰ - مرحوم صاحب جواهر (متوفای ۱۲۶۶ ه. ق.) می‌نویسد: «کسی که از مکه به مدینه بازمی‌گردد، مستحب است در مسجد غدیر خم نماز بخواند و زیاد دعا نماید، و آنجا همان محلی است که رسول خدا - ص - امیرمؤمنان - ع - را به جانشینی خود معرفی کرد.»^{۱۹} در میان نویسندگان عامه نیز صاحب خلاصةالوفاء باخبار دارالمصطفی آورده است که: «... مسجد بعد الجحفة و أظنه مسجد غدیر خم. قال الاسدی و علی ثلاثة أميال من الجحفة يسرة عن الطريق حذاء العين مسجد لرسول الله - صلی الله علیه و [آله] و سلم - و يليها الفيضة و هي غدیر خم و هي علی أربعة أميال من الجحفة.»

از جمله مساجدی که پیامبر - ص - در آن نماز خواند، مسجدی است بعد از جحفه و به گمان من همان مسجد غدیر خم است ...»^{۲۰}

۱۱ - مرحوم سید محسن امین می‌گوید: «وهو قریب من الجحفة المسماة فی هذا الزمان رابع بین مكة و المدينة فی منتصف الطريق تقریباً و هو عامر مشهور، و قد جدد عمارته بعض ملوك الهند من الشيعة فی عصر الشیخ مرتضی الانصاری.»^{۲۱}

«و مسجد غدیر خم در نزدیکی جحفه که در این زمان آن را رابع میان مکه و مدینه تقریباً در وسط راه قرار داد. و این مسجد عامر و مشهور است، و بنای آنرا بعضی از پادشاهان هند از شیعیان در زمان شیخ مرتضی انصاری انجام داده است.»

● پی نوشتها:

- ۱ - جحفه روستای بزرگی است که در راه مدینه - مکه، در چهار منزلی قرار دارد، معجم البلدان، ج ۲، ص ۱۱۱. مسافت بین مکه و جحفه حدود ۲۲۰ کیلومتر است.
- ۲ - صحاح اللغة، ج ۵، ص ۱۹۱۶
- ۳ - جمهرة اللغة، ج ۱، ص ۱۰۸
- ۴ - النهایه فی غریب الحدیث و الأثر، ج ۲، ص ۸۱؛ به لسان العرب، ج ۴، ص ۲۲۳ مراجعه شود.
- ۵ - کیهان فرهنگی، ص ۴۷، سال یازدهم مرداد ماه ۱۳۷۳
- ۶ - کافی، ج ۴، ص ۵۶۶، ح ۱؛ الفقیه، ج ۲، ص ۳۳۵، ح ۶؛ تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۱۸، ح ۴۱
- ۷ - کافی، ج ۴، ص ۵۶۶، ح ۲؛ بحار الانوار، ج ۳۷، ص ۱۷۲، ح ۵؛ و ج ۱۰۰، ص ۲۲۵، ح ۲۱؛ و مرحوم استرآبادی در تاویل الایات الطاهرة، ص ۶۸۸ قضیه را با اندک تفاوتی از حسین جمال نقل می‌کند. به تفسیر کنز الدقائق، ج ۱۰، ص ۵۷۸ مراجعه شود.
- ۸ - کافی، ج ۴، ص ۵۶۷، ح ۳
- ۹ - النهایه فی مجرد الفتوی، ص ۲۸۶
- ۱۰ - الوسيلة الی نیل الفضیله، ص ۱۹۶
- ۱۱ - السرائر، ج ۱، ص ۶۵۱
- ۱۲ - الجامع للشرائع، ص ۲۳۱
- ۱۳ - تحریر الأحکام، ج ۱، ص ۱۳۱؛ تذکرة الفقهاء، ج ۱، ص ۴۰۳؛ منتهی المطلب، ج ۲، ص ۸۸۹
- ۱۴ - ذکرى الشیعه، ص ۱۵۵؛ بحار الانوار، ج ۱۰۰، ص ۲۲۵
- ۱۵ - الدروس الشرعیه، ج ۲، ص ۱۹
- ۱۶ - بدایة الهدایه، ج ۱، ص ۳۹۱
- ۱۷ - الحدائق الناظره، ج ۱۷، ص ۴۰۶
- ۱۸ - كشف الغطاء، ص ۲۱۱
- ۱۹ - جواهر الکلام، ج ۲۰، ص ۷۵
- ۲۰ - خلاصة الوفاء باخبار دارالمصطفى، ص ۴۲۵
- ۲۱ - مفتاح الجنات، ج ۱، ص ۳۲۸